

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بین المللی سازی آموزش عالی

بین‌المللی سازی آموزش عالی

دکتر اباضلت خراسانی
دانشیار دانشگاه شهید بهشتی

فهرست مطالب

پیشگفتار	یازده
فصل ۱. جهانی شدن و بین‌المللی سازی آموزش عالی	۱
مقدمه	۳
خاستگاه جهانی شدن	۳
جهانی شدن چیست؟	۴
رابطه جهانی شدن و آموزش عالی	۵
رابطه جهانی شدن و بین‌المللی سازی آموزش عالی	۷
بین‌المللی سازی آموزش عالی چیست؟	۸
انواع بین‌المللی سازی آموزش عالی	۱۲
بین‌المللی سازی در خانه	۱۳
بین‌المللی سازی در خارج از کشور	۱۳
دلایل بین‌المللی سازی آموزش عالی	۱۶
دلایل سیاسی	۱۶
دلایل اقتصادی	۱۷
دلایل فرهنگی و اجتماعی	۱۷
دلایل دانشگاهی	۱۸
رویکردهای بین‌المللی سازی آموزش عالی	۱۹
رویکردهای سطح ملی (کلان)	۱۹
رویکردهای سطح دانشگاهی (خرد)	۲۰
راهبردهای بین‌المللی سازی آموزش عالی	۲۲
راهبردهای برنامه	۲۲
راهبردهای سازمانی	۲۲
ابعاد بین‌المللی سازی آموزش عالی	۲۴
حمایت سازمانی	۲۴
ساختار سازمانی	۲۴
سرمایه‌گذاری خارجی	۲۴
دوره‌های آموزشی	۲۵
زبان خارجی	۲۵
نیاز به دوره‌های بین‌المللی	۲۵

۲۶.....	تحصیل در خارج از کشور .....
۲۶.....	فعالیت‌های فوق‌برنامه .....
۲۶.....	بهره‌گیری از فناوری برای پیشرفت بین‌المللی‌سازی .....
۲۷.....	اشکال بین‌المللی‌سازی آموزش عالی .....
۲۷.....	تحرك دانشجویان .....
۲۸.....	تحرك كادر آموزشی .....
۲۹.....	بین‌المللی‌سازی برنامه‌د رسی .....
۲۹.....	گسترش واحدهای دانشگاهی فرامرزی .....
۲۹.....	توافق‌های همکاری مؤسسات آموزش عالی .....
۳۰.....	شبکه‌های دانشگاهی فراملیتی .....
۳۱.....	انتقال مجازی فراملیتی آموزش عالی .....
۳۱.....	مدل‌های بین‌المللی‌سازی آموزش عالی .....
۳۲.....	مدل كلر (۱۹۸۳) .....
۳۶.....	مدل دیویس .....
۴۰.....	مدل نایت (۱۹۹۵) .....
۴۲.....	مدل ون‌دیک و میجر (۱۹۹۷) .....
۴۴.....	مدل مانینگ (۱۹۹۸) .....
۴۴.....	مدل رادزکی (۲۰۰۰) .....
۴۹.....	مدل جیانگ (۲۰۰۸) .....
۵۲.....	ذینفعان بین‌المللی‌سازی آموزش عالی .....
۵۲.....	بخش دولتی .....
۵۲.....	بخش آموزشی .....
۵۲.....	بخش خصوصی .....
۵۲.....	پیامدهای مثبت بین‌المللی‌سازی آموزش عالی .....
۵۲.....	توسعه مهارت‌های ارتباطی میان‌فرهنگی .....
۵۳.....	یادگیری زبان انگلیسی .....
۵۳.....	آموزش شهروند جهانی .....
۵۳.....	تأمین منابع مالی .....
۵۳.....	ارتقای کیفیت آموزش عالی .....
۵۴.....	پیامدهای منفی بین‌المللی‌سازی آموزش عالی .....
۵۴.....	فرار مغزها .....
۵۴.....	تعارض میان نقش دانشگاه به‌مثابه سازمان سیاسی و ملی .....
۵۴.....	مشکلات آموزشی و شخصی دانشجویان بین‌المللی .....

۵۵.....	مشکلات بین‌المللی‌سازی آموزش عالی
۵۵.....	مشکلات محتوایی / آموزشی
۵۶.....	مشکلات انگیزشی / انسانی
۵۶.....	چالش‌های ساختاری / دانشگاهی
۵۷.....	مشکلات اطلاع‌رسانی / ارتباطی
۵۸.....	مشکلات فرهنگی / اجتماعی
۵۸.....	مشکلات سیاسی / دیپلماتیک
۵۹.....	مشکلات تجهیزاتی / فناورانه
۶۰.....	فناوری اطلاعات و ارتباطات و بین‌المللی‌سازی آموزش عالی
۶۱.....	آموزش از راه دور و آموزش مجازی
۶۲.....	دوره‌های آموزشی خارجی
۶۲.....	همکاری‌های پژوهشی
۶۲.....	سنجش بین‌المللی‌سازی آموزش عالی
۶۴.....	چک‌لیست بین‌المللی‌سازی نایت و دی‌ویت (۱۹۹۹)
۶۵.....	چک‌لیست سنجش بین‌المللی‌سازی پیچ (۲۰۰۵)
۶۹.....	چک‌لیست سنجش بین‌المللی‌سازی آشای‌زاوا (۲۰۰۶)
۷۰.....	چک‌لیست سنجش بین‌المللی‌سازی واتیبی (۲۰۱۰)
۷۳.....	چک‌لیست سنجش بین‌المللی‌بودن مرکز توسعه آموزش عالی (۲۰۰۷)
۷۸.....	جمع‌بندی و خلاصه فصل
۸۱.....	فصل ۲. بین‌المللی‌سازی برنامه درسی
۸۳.....	مقدمه
۸۳.....	بین‌المللی‌سازی برنامه درسی چیست؟
۸۴.....	دلایل بین‌المللی‌سازی برنامه درسی
۸۵.....	دلایل عمل‌محور
۸۵.....	دلایل ارزش‌محور
۸۵.....	انواع برنامه‌های درسی بین‌المللی‌شده
۸۷.....	فرایند بین‌المللی‌سازی برنامه درسی
۹۰.....	رویکردهای بین‌المللی‌سازی برنامه درسی
۹۰.....	رویکرد افزودن
۹۰.....	رویکرد گنجانیدن
۹۱.....	رویکرد دگرگون‌شونده
۹۱.....	چارچوب مفهومی بین‌المللی‌سازی برنامه درسی

۹۸.....	ذینفعان بین‌المللی‌سازی برنامه‌درسی
۹۸.....	مدیران دانشگاه
۹۹.....	اعضای هیئت‌علمی
۹۹.....	دانشجویان
۱۰۰.....	سازمان‌ها
۱۰۰.....	دیگر ذینفعان
۱۰۱.....	مشکلات بین‌المللی‌سازی برنامه‌درسی
۱۰۲.....	دانشگاه‌های پیشرو در زمینه بین‌المللی‌سازی برنامه‌درسی
۱۰۲.....	دانشگاه کارنگی ملون
۱۰۴.....	دانشگاه گریفیث
۱۰۶.....	دانشگاه کنسا
۱۰۷.....	دانشگاه موناش
۱۰۹.....	دانشگاه آدلاید
۱۱۰.....	دانشگاه آلبرتا
۱۱۲.....	دانشگاه مینه‌سوتا
۱۱۳.....	جمع‌بندی و خلاصه فصل
۱۱۵.....	فصل ۳. تحرک علمی بین‌المللی
۱۱۷.....	مقدمه
۱۱۷.....	تحرک علمی بین‌المللی در دوران گریکو-رومن
۱۱۹.....	تحرک علمی بین‌المللی در دوران عباسیان
۱۲۰.....	تفاوت رحله و رُحله
۱۲۱.....	شکل‌گیری فرهنگ رحله در جهان اسلام
۱۲۲.....	انواع رحله در اسلام
۱۲۲.....	رحله دینی
۱۲۳.....	رحله شخصی
۱۲۳.....	رحله رسمی
۱۲۳.....	رحله جغرافیایی
۱۲۴.....	رحله علمی
۱۲۵.....	تأکید عالمان و دانشمندان جهان اسلام بر رحله دینی و علمی
۱۲۶.....	تحرک علمی بین‌المللی در سده‌های میانه
۱۳۰.....	تحرک علمی بین‌المللی در سده‌های ۱۵ تا ۱۸ میلادی
۱۳۳.....	شکل‌گیری دانشگاه ناپلئون و دانشگاه پژوهشی آلمان

۱۳۴.....	تحرك علمى بين الملى در اواخر سده نوزدهم و اوایل سده بیستم
۱۳۵.....	شکل گیری دانشگاه‌های مدرن امریکایی
۱۳۷.....	تحرك علمى بين الملى از جنگ جهانی دوم تا فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی
۱۳۹.....	تحرك علمى بين الملى از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی تا کنون
۱۴۲.....	جمع‌بندی و خلاصه فصل
۱۴۳.....	فصل ۴. آموزش فرامرزى
۱۴۵.....	مقدمه
۱۴۵.....	سیر تحول مفهوم آموزش فرامرزى
۱۴۶.....	آموزش در شعبه‌های خارج از دانشگاه
۱۴۶.....	آموزش فراملیتی
۱۴۶.....	آموزش بدون مرز
۱۴۷.....	آموزش فرامرزى چیست؟
۱۴۸.....	دلایل آموزش فرامرزى
۱۵۰.....	اشکال آموزش فرامرزى
۱۵۱.....	رویکردهای آموزش فرامرزى
۱۵۱.....	رویکرد درک و فهم متقابل
۱۵۳.....	رویکرد مهاجرت افراد ماهر
۱۵۵.....	رویکرد درآمدزایی
۱۵۷.....	رویکرد ظرفیت‌سازی
۱۵۸.....	نسل‌های آموزش فرامرزى
۱۵۸.....	نسل اول. تحرك دانشجو
۱۶۰.....	روند روبه‌رشد دانشجویان بین‌المللى
۱۶۰.....	دلایل رشد دانشجویان بین‌المللى
۱۶۱.....	اهمیت اقتصادى دانشجویان بین‌المللى
۱۶۳.....	بااهمیت‌ترین کشورهای میزبان دانشجویان بین‌المللى
۱۶۴.....	دانشجویان بین‌المللى در آسیا
۱۶۵.....	نسل دوم: تحرك برنامه‌ها و ارائه‌دهنده‌ها
۱۶۶.....	توافق‌نامه‌های تحرك برنامه‌های دانشگاهی
۱۶۷.....	توافق‌نامه‌های تحرك مؤسسات آموزش عالی
۱۶۹.....	مثال‌هایی از ارائه‌دهندگان فرامرزى
۱۷۰.....	نسل سوم: قطب‌های آموزش
۱۷۰.....	قطب‌های آموزش چیست؟

۱۷۲.....	دلایل گسترش قطب‌های آموزش
۱۷۲.....	انواع قطب‌های آموزش
۱۷۲.....	قطب دانشجو
۱۷۳.....	قطب استعداد
۱۷۴.....	قطب دانش/ نوآوری
۱۷۶.....	کشورهای پیشرو در زمینه قطب‌های آموزش
۱۸۰.....	جمع‌بندی و خلاصه فصل
۱۸۱.....	فصل ۵. بین‌المللی‌سازی آموزش عالی در ایران
۱۸۳.....	مقدمه
۱۸۳.....	تاریخچه آموزش عالی بین‌المللی در ایران
۱۸۵.....	بین‌المللی‌سازی آموزش عالی در اسناد بالادستی
۱۸۵.....	سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴
۱۸۶.....	قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران
۱۸۷.....	سند دانشگاه اسلامی
۱۸۹.....	نقشه جامع علمی کشور
۱۹۱.....	سند رتبه‌بندی دانشگاه‌های جهان اسلام
۱۹۲.....	پژوهش‌های داخلی مرتبط با بین‌المللی‌سازی آموزش عالی
۱۹۷.....	دانشجویان بین‌المللی ایران
۱۹۸.....	جمع‌بندی و خلاصه فصل
۱۹۹.....	منابع
۲۲۱.....	واژه‌نامه توصیفی
۲۲۵.....	واژه‌نامه فارسی-انگلیسی
۲۳۱.....	واژه‌نامه انگلیسی-فارسی
۲۳۷.....	فهرست تارنماهای مرتبط با بین‌المللی‌سازی آموزش عالی
۲۳۹.....	نمایه

پیشگفتار

نگارنده پس از نشر مقاله‌هایی در زمینه بین‌المللی‌سازی آموزش عالی، جذب دانشجویان بین‌المللی و بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی، خلأ کتابی مناسب در این زمینه را احساس کرده و به این نتیجه رسیده که بین‌المللی‌سازی آموزش عالی در ایران مهجور مانده و موضوعی حاشیه‌ای است، به همین دلیل، با هدف شناخت و گسترش فرهنگ بین‌المللی‌سازی آموزش عالی به نگارش این کتاب اقدام کرده است. در گذشته مفهوم بین‌المللی‌سازی آموزش عالی در سطح جهانی پدیده‌ای حاشیه‌ای به حساب می‌آمد و بیشتر با تحرک علمی و جذب دانشجویان بین‌المللی شناخته می‌شد، اما در نیم‌سده گذشته با گسترش عواملی همچون جهانی‌شدن، فناوری‌های نوین، بازاریابی بین‌المللی، رقابت جهانی و نظیر آن، بین‌المللی‌سازی آموزش عالی شکل و شمایل نوینی به خود گرفته و تبدیل به بحث‌های مطرح در آموزش عالی شده است و دیگر به منزله موضوعی حاشیه‌ای به آن نمی‌نگرند.

هم‌اکنون کشورهای دانش‌بنیان و برتر جهان تلاش‌های بی‌وقفه و سرمایه‌گذاری‌های کلانی برای بین‌المللی‌سازی آموزش عالی خود انجام داده‌اند، به طوری که در سال ۲۰۱۵ ایالات متحده آمریکا از بین‌المللی‌سازی آموزش عالی به درآمدی بیش از ۳۰ میلیارد دلار دست یافته است و ارائه خدمات آموزشی بین‌المللی به سومین صنعت درآمدزای استرالیا بدل شده است. بریتانیا، فرانسه و ژاپن هم در این زمینه گام‌های بزرگی برداشته‌اند، طوری که بریتانیا بر اساس برآوردهای خود در سال ۲۰۲۰ به درآمدی بیش از ۱۶ میلیارد پوند دست خواهد یافت و ژاپن نیز طرحی در دست اجرا دارد که دانشجویان بین‌المللی خود را در سال ۲۰۲۵ به بیش از یک میلیون نفر برساند. این دلایل نشان‌دهنده آن است که در سده کنونی، بین‌المللی‌سازی آموزش عالی به مثابه صنعتی درآمدزا شناخته شده و به همین دلیل است که در محافل اقتصادی، بحث بین‌المللی‌سازی سبز^۱ به دلیل درآمدزایی و آسیب نرساندن این صنعت به محیط‌زیست رونق گرفته است. با این حال بین‌المللی‌سازی آموزش عالی بسی فراتر از بحث درآمدزایی است و در گسترش این پدیده دلایل سیاسی، فرهنگی و آموزشی اثرگذار بوده است که در این کتاب به بحث در این زمینه‌ها می‌پردازیم.

---

1. green internationalization

بین‌المللی‌سازی آموزش عالی از نظر افراد مختلف معنای متفاوتی دارد و در نتیجه تفسیرها و برداشت‌های گوناگونی از آن ارائه شده است، باین‌حال، در این نوشتار بین‌المللی‌سازی آموزش عالی به‌مثابه "فرایندی نظام‌مند و یکپارچه که افق‌های بین‌المللی را با رسالت، اهداف، کارکردها و فرهنگ سازمانی دانشگاه ادغام می‌کند و هدف آن مشروعیت‌بخشی، کیفیت‌بخشی، استانداردسازی و رقابت‌پذیری بین‌المللی با تأکید بر احترام به تفاوت‌های فرهنگی و نژادی است" تعریف شده است. انجمن بین‌المللی دانشگاه‌ها^۱ (۲۰۱۵) حدود مرز بین‌المللی‌سازی آموزش عالی را شامل حوزه‌های ذیل می‌داند:

➤ تحرک علمی؟^۲

➤ بین‌المللی‌سازی در خانه، برنامه‌درسی و نتیجه‌های یادگیری؟^۳

➤ آموزش بدون مرز، شعبه‌های خارج از کشور، فراملیتی و فرامرزی؟^۴

➤ بین‌المللی‌سازی پژوهش؟^۵

➤ توسعه همکاری و ظرفیت‌سازی.^۶

در این نوشتار تلاش شده است در وهله نخست به تفصیل در زمینه بین‌المللی‌سازی آموزش عالی بحث و به‌طور تخصصی به سه حوزه بین‌المللی‌سازی برنامه‌درسی، تحرک علمی بین‌المللی و آموزش عالی فرامرزی توجه شود. بر این اساس به شرح فصل‌های کتاب می‌پردازیم.

در فصل یک تعاریف جهانی‌شدن، ارتباط جهانی‌شدن با آموزش عالی و بین‌المللی‌سازی آموزش عالی، انواع بین‌المللی‌سازی آموزش عالی، دلایل، رویکردها، راهبردها، ابعاد، اشکال، مدل‌ها، دینفعان، پیامدها و سنجش بین‌المللی‌سازی آموزش عالی ارائه شده است.

در فصل ۲ تعاریف، انواع، فرایند، دلایل، رویکردها، چارچوب مفهومی، چالش‌های بین‌المللی‌سازی برنامه‌درسی در دانشگاه‌های پیشرو بیان شده است.

در فصل ۳ سیر تاریخی تحرک علمی بین‌المللی در دوران گریکو-رومن، تحرک علمی بین‌المللی در دوران عباسیان، سده‌های میانه، سده‌های پانزده تا هجده میلادی، اواخر سده

---

1. International Association of Universities (IAU)

2. academic mobility

3. internationalization at home of the curriculum and learning outcomes

4. borderless, offshore, transnational and cross-border education

5. internationalization of research

6. development cooperation and capacity building

نوزدهم و اوایل سده بیستم، تحرک علمی بین‌المللی از جنگ جهانی دوم تا فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی تا کنون ارائه شده است. در فصل ۴ سیر تحول، تعاریف، دلایل، اشکال، رویکردها، نسل‌های آموزش فرامرزی (تحرک دانشجو، تحرک برنامه و قطب‌های آموزشی) ارائه شده است. در فصل ۵ تاریخچه آموزش عالی بین‌المللی در ایران، بین‌المللی‌سازی آموزش عالی در اسناد بالادستی و پژوهش‌های داخلی مرتبط با بین‌المللی‌سازی آموزش عالی ارائه شده است. به این کتاب می‌توان به‌مثابه راهنمای عمل برای بین‌المللی‌سازی آموزش عالی توجه کرد. مطالعه آن نیز به دانشجویان، پژوهشگران، مدیران دانشگاهی و دیگر دست‌اندرکاران آموزش عالی توصیه می‌شود. همچنین نگارنده از پیشنهادها، انتقادات و نکته‌های اصلاحی خوانندگان گرامی که موجب بهبود کیفیت این اثر خواهد شد، استقبال می‌کند.

اباصلت خراسانی

زمستان ۱۳۹۵

فصل ۱. جهانی شدن و بین‌المللی سازی آموزش عالی

اهداف یادگیری این فصل عبارت‌اند از:

- آشنایی با خاستگاه جهانی شدن
- آشنایی با تعاریف جهانی شدن
- آشنایی با رابطه جهانی شدن و بین‌المللی سازی
- آشنایی با تعاریف بین‌المللی سازی آموزش عالی
- آشنایی با انواع بین‌المللی سازی آموزش عالی
- آشنایی با دلایل بین‌المللی سازی آموزش عالی
- آشنایی با رویکردهای بین‌المللی سازی آموزش عالی
- آشنایی با راهبردهای بین‌المللی سازی آموزش عالی
- آشنایی با ابعاد بین‌المللی سازی آموزش عالی
- آشنایی با اشکال بین‌المللی سازی آموزش عالی
- آشنایی با مدل‌های بین‌المللی سازی آموزش عالی
- آشنایی با ذینفعان بین‌المللی سازی آموزش عالی
- آشنایی با پیامدهای بین‌المللی سازی آموزش عالی
- آشنایی با ارزیابی بین‌المللی سازی آموزش عالی

مقدمه

در چند دهه اخیر آموزش عالی با دغدغه‌ها و مشکلات جدیدی، از جمله جذب منابع مالی، رقابت‌پذیری بین‌المللی، مقبولیت و مشروعیت جهانی و غیره روبه‌رو شده است. این تغییرات تا حدود فراوانی متأثر از پدیده جهانی شدن^۱ بوده است؛ هرچند دانشگاه‌ها از زمان شکل‌گیری جنبه‌هایی از جهانی شدن را با خود به همراه داشته، اما این مفهوم هم‌اکنون ابعاد گسترده‌تری یافته و موجب شکل‌گیری مفهومی نو در آموزش عالی با عنوان «بین‌المللی‌سازی آموزش عالی»^۲ شده است. هم‌اکنون رشد فزاینده ارتباطات علمی در گستره جهانی زمینه مناسبی برای همکاری‌های علمی بین‌المللی فراهم آورده و دانشگاه‌ها به مثابه یکی از عناصر اصلی و تعیین‌کننده موفقیت کشورها از این قاعده مستثنا نبوده و تلاش‌های بی‌وقفه‌ای برای یافتن هویت بین‌المللی داشته است. در این فصل با جهانی شدن آموزش عالی، ارتباط میان جهانی شدن و بین‌المللی‌سازی آموزش عالی، انواع بین‌المللی‌سازی آموزش عالی، تعاریف، دلایل، رویکردها، راهبردها، ابعاد، اشکال، مدل‌ها، ذینفعان، پیامدها و سنجش بین‌المللی‌سازی آموزش عالی آشنا خواهیم شد.

خاستگاه جهانی شدن

خاستگاه جهانی شدن به بلندای تمدن بشری است و در حدود دو هزار سال قبل مارکوس اورلیوس^۳ می‌نویسد: «من به‌عنوان مارکوس اورلیوس، شهروندی رومی هستم، اما به‌مثابه انسان، شهروندی جهانی هستم» (جاودانی، ۱۳۸۸). برخی پیشینه جهانی شدن را با آموزه‌های اربابان کلیسا در سده‌های میانه و افکار متفکران سده نوزدهم و بیستم اروپا مرتبط دانسته‌اند. برخی ریشه فلسفی جهانی شدن را به نظام سرمایه‌داری و از اوایل سده هجدهم در غرب اروپا و امریکای شمالی به کتاب ثروت ملل آدام اسمیت نسبت می‌دهند (سریع‌القلم، ۱۳۸۴). با این همه در زمینه خاستگاه جهانی شدن دیدگاه واحدی وجود ندارد و از چهارصد سال پیش واژه Global و واژه‌های مشتق از آن، همانند Globalising، Globalization و Globalism از دهه ۱۹۶۰ در

---

1. globalization
3. Marcus Aurelius

2. internationalization of higher education

- سطح جهانی به کار رفته و در دهه نود به موضوع روز تبدیل شده است (واترز، ۱۳۷۹).
- جهانی شدن روندی چندوجهی است که وابستگی متقابل میان منطقه‌های مختلف جهان و جنبه‌های گوناگون زندگی اجتماعی را به وجود می‌آورد (سجادی، ۱۳۸۲). صاحب‌نظران برای ظهور پدیده جهانی شدن دلایل متعددی ارائه داده‌اند که خلاصه‌ای از این دلایل عبارت است از:
- عقل‌گرایی: شامل برداشت‌های سکولار درباره هستی برحسب دنیای مادی، توجه انسان به کره زمین به مثابه ایستگاه همه انسان‌ها، بحث‌های کارآمدی در برابر تقسیمات قلمرویی و غیره؛
  - سرمایه‌داری: شامل بازارهای جهانی برای افزایش حجم فروش و دستیابی به اقتصاد مالی در مقیاس گسترده، حسابداری جهانی قیمت و بدهی‌های مالیاتی به منظور افزایش منابع، منبع‌یابی جهانی به منظور کاهش هزینه‌های تولید و غیره؛
  - نوآوری‌های فناورانه: شامل حمل‌ونقل هوایی، ارتباطات الکترونیکی، داده‌پردازی رقمی و غیره؛ و
  - قوانین و مقررات: شامل استانداردسازی روش‌های اجرایی و فنی، سرمایه‌گذاری‌ها و تجارت برون‌مرزی، تضمین حقوق مالکیت برای سرمایه جهانی و غیره (جهانیان، ۱۳۸۹).

جهانی شدن چیست؟

در دوران کنونی جهانی شدن کاربرد فراوانی در مسائل مختلف دارد، اما هنوز تعریف جامعی از آن که همگان آن را بپذیرند ارائه نشده است، زیرا این پدیده هنوز به تکامل نهایی خود نرسیده و همچنان دستخوش تغییر و تحول است. باین حال گزیده‌ای از تعاریف جهانی شدن در ادامه بیان شده است:

آلبرو^۱ (۱۹۹۰) معتقد است که «جهانی شدن به تمامی جریان‌هایی اشاره دارد که با آن همه مردم جهان در یک جامعه، یعنی جامعه جهانی در حال تعامل هستند».

روبرتسون^۲ (۱۹۹۲) «جهانی شدن را مجموعه فرایندهایی می‌داند که به پیدایش جهانی واحد منتهی خواهد شد و جوامع در همه جنبه‌های زندگی سیاسی، اقتصادی و فرهنگی‌شان به‌طور متقابل به یکدیگر وابسته خواهند شد و دورنمای این وابستگی‌های متقابل، جهانی شدن واقعی خواهد بود».

نایت و دی‌ویت^۳ (۱۹۹۷) معتقدند که «جهانی شدن به جریان اطلاعات، اقتصاد، دانش، مردم، ارزش‌ها، عقاید و غیره در فراسوی مرزها اطلاق می‌شود و در هر کشوری بنا بر تاریخ، سنت‌ها، فرهنگ و اولویت‌های خاص آن اثرگذار است».

1. Albrow

2. Robertson

3. Knight and De Wit

یوری^۱ (۱۹۹۸) «جهانی شدن را به‌عنوان شکستن مرزهای ملی، کاهش قدرت ملی، شکاف ساختارهای ملی و مبهم ساختن تفاوت‌ها بین جوامع تعریف کرده است».

انجمن دانشگاه‌ها و دانشکده‌های کانادا^۲ (۱۹۹۸) «جهانی شدن را عبور و جریان افراد، عقاید، فناوری و تجارت میان کشورها بیان کرده است».

اسپرینگ^۳ (۲۰۰۱) «جهانی شدن را به هم وصل شدن عقاید، فناوری، رسانه و پول بیان کرده است».

دیم^۴ (۲۰۰۱) «جهانی شدن را گسترش جهانی تجارت خدمات به‌مثابه کلید اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بازار جهانی تعریف کرده است».

بازانسون (۱۳۷۸) جهانی شدن را «یکپارچه‌سازی بازرگانی از طریق حذف مرزهای تجاری، تحرک شفاف سرمایه، تبادل فناوری و افزایش عمومی مصرف‌گرایی جهان که خود ناشی از قدرت اطلاعات و فناوری ارتباطات است تلقی می‌نماید».

واترز (۱۳۷۹) «جهانی شدن را فرایندی اجتماعی می‌داند که در آن قیدوبندهای جغرافیایی که بر روابط اجتماعی و فرهنگی سایه افکنده است از بین می‌رود و مردم به‌طور فزاینده از مزایای کاهش این قیدوبندها آگاه می‌شوند».

گیدنز (۱۳۷۹) معتقد است که «جهانی شدن یعنی عمیق شدن روابط اجتماعی در سطح وسیع، به‌طوری‌که فاصله‌ها نامحسوس شود و بتوان علت وقوع یک حادثه را در منطقه‌ای کاملاً مجزا و دور جستجو کرد».

آرت شولت (۱۳۸۳) معتقد است که «جهانی شدن روندی است که در آن روابط اجتماعی دارای ماهیت بدون مرز و فاصله می‌شود و همه انسان‌ها در یک جهان در حال تعامل باشند».

با بازنگری تعاریف صاحب‌نظران مطرح در این زمینه، می‌توان از بررسی مجموع آن‌ها چنین تعریفی را برای جهانی شدن پیشنهاد داد:

«جهانی شدن فرایندی مستمر است که تحت‌تأثیر آن جهان به‌سمت کوچک شدن، کم‌رنگ شدن مرزهای ملی، گسترش تبادلات اقتصادی، عمیق شدن روابط اجتماعی و افزایش مصرف‌گرایی سوق داده می‌شود».

رابطه جهانی شدن و آموزش عالی

هم‌اکنون بیشتر صاحب‌نظران معتقدند که آموزش عالی تحت‌تأثیر جهانی شدن است و

---

1. Urry   2. Association of Universities and Colleges of Canada (AUCC)
3. Spring   4. Deem